

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ตลาดเก่าสามชุก อำเภอสามชุก ได้เริ่มต้นจากการทบทวน แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ซึ่งการทบทวนแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทำให้ทราบถึงความหมาย ความสำคัญหรือเป้าหมายในการอนุรักษ์ วิธีการในการอนุรักษ์ ตลอดจนมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์ กระทั่งเกิดความต้องการศึกษาถึงแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ให้เกิดการอนุรักษ์ที่เหมาะสม โดยที่แนวคิดนั้นต้องสามารถนำมาใช้ในการจัดการเมืองในประเทศไทยได้มากที่สุด ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงได้ทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย ของ ICCROM และได้นำเอาหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ตลาดเก่าสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งแนวคิดนี้ได้กล่าวถึงประเด็นในการศึกษาหรือเพื่อตรวจสอบการจัดการเมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประเด็น คือ ด้านการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อชุมชน ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์เมือง ด้านกลไกการพัฒนาเมืองที่ส่งผลโดยตรงต่อประวัติศาสตร์ และด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรม โดยภายใต้ประเด็นของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์เมืองนั้น มีแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และในประเด็นด้านกลไกการพัฒนาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อประวัติศาสตร์และด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ได้เกี่ยวเนื่องกับแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในการศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนตามแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย ในกรณี ชุมชนตลาดเก่าสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี นั้น แยกการนำเสนอออกเป็นสองส่วนคือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ โดยกล่าวในประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ ความหมายเหตุผลหรือความจำเป็นในการอนุรักษ์ วิธีการอนุรักษ์ แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม และมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์

2. แนวคิดหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย โดยกล่าวถึงประเด็นในการศึกษาการจัดการเมืองประวัติศาสตร์ 4 ประเด็น คือ

- 2.1 ด้านการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อชุมชน

- 2.2 ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์เมือง
- 2.3 ด้านกลไกการพัฒนาเมืองที่ส่งผลโดยตรงต่อประวัติศาสตร์
- 2.4 ด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรม

โดยภายใต้ประเด็นของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์เมืองนั้น มีแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และในประเด็นด้านกลไกการพัฒนาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อประวัติศาสตร์และด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ได้เกี่ยวเนื่องกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมจะกล่าวถึง ความหมาย ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ลักษณะการมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และหลักในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะกล่าวถึง ความหมายของการอนุรักษ์ เหตุผลหรือความจำเป็นในการอนุรักษ์ การกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม วิธีการอนุรักษ์ และมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์

2.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์

คำว่า “การอนุรักษ์” ในที่นี้หมายถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชุมชนเมือง ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการรักษามรดกทางวัฒนธรรม หรือ Cultural Heritage อันมีค่า (ยงธนีสร์, 2540)

การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชุมชนเมือง อาจสรุปได้ 4 ประการ คือ

- 1) การสงวนรักษาอาคาร และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า (Preservation of Significant Buildings) คือการบูรณะ ซ่อมแซม บำรุงรักษา ให้มีสภาพคงเดิม
- 2) การสงวนรักษา และส่งเสริมสภาพแวดล้อมในพื้นที่อนุรักษ์ (Conservation and Enhancement of Historic Site and its Environs) เพื่อเป็นการป้องกัน (Safeguarding) สิ่งแปลกปลอม หรือ การพัฒนาที่ไม่เหมาะสม มิให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นการยอมรับให้มีการพัฒนาที่กลมกลืน (Reconcile) กับสภาพแวดล้อมที่จะอนุรักษ์และเป็นการเพิ่มหรือปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยมากเป็นการปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพให้กับสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมระบบระบายน้ำ หรือ ทางเดินเท้าภายในย่านประวัติศาสตร์หรือปรับปรุงคูคลองเดิมที่ตื้นเขินและสกปรก

3) การส่งเสริมหรือรักษากิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ (Maintaining Social and Economic Activities) การส่งเสริมเศรษฐกิจ มีความจำเป็นอย่างมากต่อการอยู่รอดของชุมชนโดยมากมักเป็นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ทำให้ไม่มีการละทิ้งพื้นที่ส่วนใหญ่ มักอยู่ในรูปของการท่องเที่ยวและการสนับสนุนอุตสาหกรรมพื้นบ้าน โดยที่รายได้ที่เพิ่มขึ้นนอกจากจะทำให้คนในชุมชนไม่ละทิ้งถิ่นฐานแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการบำรุงรักษาอาคารและสิ่งก่อสร้างเดิมไว้ไม่ให้เสื่อมโทรมลงได้

4) การให้การศึกษา (Education) การให้การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์จะมุ่งไปถึงกลุ่มเป้าหมายใหญ่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เองและกลุ่มบุคคลภายนอกพื้นที่ มาตรการในการให้ข่าวสารข้อมูลจะต้องแตกต่างกัน กล่าวคือ

- กลุ่มผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ : จะเน้นถึงการให้ความรู้ที่เสริมสร้างความภาคภูมิใจ และ สร้างจิตสำนึกที่ดีเพื่อให้เกิดความรักในพื้นที่ของตนเอง

- กลุ่มบุคคลภายนอก : อาจเป็นผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยว อาคาร และสภาพแวดล้อมที่ได้รับการบูรณะอย่างเหมาะสม จะเป็นสื่ออย่างดีในการเล่าเรื่องของพื้นที่ ให้แก่ผู้พบเห็น นับเป็นการให้การศึกษาที่ดี การจัดทำเอกสารต่างๆ ให้น่าสนใจเข้าใจง่าย ก็เป็นวิธีหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูล นอกจากนั้น การจัดกิจกรรมหรือเทศกาลประจำปีและการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ ศูนย์วิจัยก็เป็นก็เป็นวิธีการที่สำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์

2.1.2 เหตุผลในการอนุรักษ์

Henry Sanoff (1978: 44 – 45) ได้ให้เหตุผลในการอนุรักษ์โดยการสรุป ได้ 4 ประการ คือ

- 1) เพื่อรักษาความทรงจำทางวัฒนธรรม จากการรักษาลักษณะกายภาพเมืองในเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งบ่งบอกความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเกิดความภาคภูมิใจ

- 2) เพื่อรักษาความแน่นแฟ้นทางสังคม ซึ่งการเกิดปฏิสัมพันธ์ของบุคคลพิจารณาจากการร่วมกิจกรรมกันในชุมชน โดยมีปัจจัยด้าน บุคคล กิจกรรม และสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชน เช่น การตัดถนนผ่านชุมชน การจัดสรรที่ดิน โดยกฎหมาย อันทำให้ความสมดุลในการร่วมกิจกรรมหายไป ซึ่งการอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมเป็นเครื่องมือในการป้องกันปัญหาและรักษาความสัมพันธ์ภายในชุมชนไว้ได้

- 3) เพื่อให้คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางสภาพแวดล้อม เพราะการพัฒนาแบบสมัยใหม่ทำให้สภาพแวดล้อมที่เคยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่นให้มีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น จากการใช้วัสดุที่มาจากการผลิตในระบบอุตสาหกรรมเข้ามาแทนที่งานช่างฝีมือท้องถิ่น

การอนุรักษ์จะช่วยให้เกิดการรักษามือช่างท้องถิ่นไว้ได้ และช่วยให้ชุมชนไม่ต้องพึ่งพาลักษณะการผลิตและเทคโนโลยีระดับสูงมากนัก ส่งผลให้ประหยัดเงินทุนและทรัพยากร

4) เพื่อเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการอนุรักษ์มีผลที่ก่อประโยชน์ ด้านการประหยัดค่าใช้จ่าย ในการก่อสร้างอาคารใหม่ โดยการปรับใช้อาคารเก่า และชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยว สามารถเพิ่มรายได้แก่ชุมชนได้

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) คือ สิ่งที่เกิดจากกระบวนการทางวิวัฒนาการ หรือการพัฒนาของสังคม เป็นการมองถึง การเห็นว่ามีความสำคัญและสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งในอดีตนั้นจะมุ่งเน้นแต่ด้านที่อนุรักษ์ในสิ่งที่เป็นสถาปัตยกรรมจำพวกสิ่งก่อสร้างหรือ โบราณสถานหรือสิ่งที่เป็นอนุสาวรีย์ที่สำคัญๆ แต่ปัจจุบัน ได้มีการตระหนักถึงสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมโดยรอบที่อาศัยอยู่โดยรอบ ทั้งที่เป็นวิถีชีวิต การงาน ตลอดจนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม(Cultural Heritage) มีความหมายหลายแบบ จากการศึกษาสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทตาม องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก (UNESCO) คือ

รูปแบบทางกายภาพ (Tangible) ซึ่งสามารถจับต้องได้ เป็นสิ่งสร้างสรรค์ของ คนในอดีต เช่น อนุสาวรีย์ (Monument คือ งานสถาปัตยกรรม งานปั้น งานแกะสลัก หรืองานวาด ภาพองค์ประกอบหรือโครงสร้างของธรรมชาติ โบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์) อาคาร หรือกลุ่มอาคาร (Group of buildings คือ กลุ่มของงานสถาปัตยกรรมที่แยกกลุ่มหรืออยู่ต่อเนื่องด้วยกัน Homogeneity หรือสถานที่ต่างๆ ที่เป็นลักษณะของผลงานที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวิทยาศาสตร์) และพื้นที่ประวัติศาสตร์ (Sites คือ ผลงานที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ หรือผลงานที่มีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างมนุษย์ และธรรมชาติรอบข้าง รวมถึงพื้นที่ที่มี Archaeological ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือ Anthropological)

รูปแบบทางนามธรรม (Intangible) เป็นสิ่งซึ่งจับต้องไม่ได้ไม่ปรากฏรูปร่าง เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม จริยธรรม ความเชื่อ วรรณกรรม เป็นต้น และ UNESCO ยังได้กล่าวว่า “พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพ เช่น สิ่งปลูกสร้าง และสภาพแวดล้อมต่างๆ ไป รวมถึงลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งมีการสืบทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน” นอกจากนี้ (Feilden และ Jokilehto,1998:80-90) ได้กล่าวเสริมไว้ในประเด็นของการปฏิบัติว่าองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ใน

คุณค่าของชุมชนควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากการวางแผนและไม่ควรจำกัด รูปแบบการดำรงชีวิตแต่ควรใช้การเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของคนในชุมชนเอง

การประเมินคุณค่าทางการอนุรักษ์ คือ เหตุผลที่ใช้พิจารณาว่า มรดกทางวัฒนธรรมมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด UNESCO ได้ใช้การประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสินใจเลือกวิธีการอนุรักษ์ มรดกทางวัฒนธรรมในระดับต่างๆ โดยมาก ใช้อายุ ความหายาก การเป็นต้นแบบ เทคนิค การก่อสร้าง หรือความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ หรือบุคคลทางประวัติศาสตร์เป็นข้อพิจารณา โดยได้จำแนกมรดกทางวัฒนธรรมไว้ 2 ประเภท คือ 1) คุณค่าทางวัฒนธรรม และ 2) คุณค่าทางสังคม-เศรษฐกิจ

1) คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural value) มีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ของผู้คนในปัจจุบันที่มีต่อมรดกนั้นๆ โดยสามารถ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

- คุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity value) อยู่บนพื้นฐานของการระลึกจดจำได้และมีความเกี่ยวข้องทางด้านสังคมในเรื่องของมุมมองของสังคม และยังรวมถึงความเลื่อมใสในศาสนาการเมืองและความเป็นชาตินิยม การรับรู้ในคุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์มีผลกระทบอย่างรุนแรงในการอนุรักษ์และการบูรณะแหล่งมรดก การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องอาจส่งผลทำให้เกิดการปฏิสังขรณ์ที่เกินไป ในทางตรงกันข้ามก็อาจจะนำไปสู่การทำลาย คุณค่าเหล่านี้สามารถที่จะส่งเสริมโดยผ่านการให้การศึกษาและฝึกหัดที่เหมาะสม

- คุณค่าทางด้านศิลปะ หรือด้านเทคนิค (Relative artistic or Technical value) โดยเป็นการวิจัยที่มีพื้นฐานจากการวิเคราะห์คุณค่าที่มาจากการประเมินความสำคัญทางประวัติศาสตร์โดยวิทยาศาสตร์และการวิเคราะห์ต่างๆ ความสำคัญในรูปแบบ เทคนิค โครงสร้าง แนวความคิดในการใช้สอยทางงานฝีมือ คุณค่าทางด้านศิลปะและด้านเทคนิคเป็นผลมาจากการค้นคว้าโดยพิสูจน์ความสำคัญของแหล่งมรดกที่มีความสัมพันธ์กับช่วงเวลาจนถึงปัจจุบัน

- คุณค่าทางด้านความหายาก (Rarity value) ใช้การพิจารณาจากจำนวนในยุคหรือรูปแบบเดียวกันที่ยังคงเหลืออยู่ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกในรูปแบบเดียวกัน ผู้สร้าง ช่วงเวลา พื้นที่และความเป็นตัวแทนหรือเอกลักษณ์ของแหล่งมรดก คุณค่าในเรื่องความหายากมีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางด้านศิลปะและด้านเทคนิค และมีผลต่อระดับความเข้มข้นในการปกป้องแหล่งมรดก คุณค่าในเรื่องความหายากที่สูงอาจจะส่งผลให้เป็นแหล่งมรดกที่มีความสำคัญระดับโลกก็ได้

2) คุณค่าทางสังคม – เศรษฐกิจ ในปัจจุบันพบ 5 ลักษณะดังนี้

- คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ (Economic value) เป็นตัวสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดการแหล่งมรดก เพราะคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจไม่ได้จำกัดผลเพียงประโยชน์ทางการเงิน

เท่านั้น ในด้านคุณค่าทางเศรษฐกิจมีได้ 4 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยว การค้า การใช้งาน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดขึ้น การขาดการวางแผนที่ผิดพลาดหรือเน้นเพียงรายได้โดยมองข้ามความสำคัญในด้านอื่น อาจนำไปสู่การทำลายสิ่งที่เป็นมรดกหรือแหล่งมรดกได้

- คุณค่าทางด้านการใช้สอย (Functional value) มีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางด้าน เศรษฐกิจ คุณค่าทางด้านการใช้สอยหมายถึงรูปแบบการใช้สอยตั้งแต่แรกเริ่มหรือการใช้สอยที่เพิ่งริเริ่มใช้กันอย่างผสมกลมกลืนกัน ได้กับทั้งตัวอาคารหรือกับพื้นที่ (มีความต่อเนื่องของการใช้ประโยชน์ของพื้นที่) รูปแบบการใช้สอยในรูปแบบประเพณีที่สืบทอดกันมานั้นจะเป็นตัวส่งเสริมสนับสนุนคุณค่าความสำคัญหรือความหมายของพื้นที่ซึ่งไม่สามารถที่จะอธิบายออกมาเป็นคำพูดได้

- คุณค่าทางด้านข้อมูลและการศึกษาหาความรู้ (Education value) หมายถึงการมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการเรียนรู้ หรือการสืบทอดประเพณีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

- คุณค่าทางด้านสังคม (Social value) ได้แก่การใช้ประโยชน์ทางสังคมในชุมชนที่เป็นประเพณีสืบทอดกันมาและมีผลต่อการทำให้ชุมชนนั้นมีเอกลักษณ์ คุณค่าทางด้านสังคมสามารถทำให้เกิดความสนใจสภาพแวดล้อมในพื้นที่มากขึ้นและจะนำไปสู่การบำรุงรักษาและการซ่อมแซมอาคารส่วนต่างๆ ในแหล่งมรดก

- คุณค่าทางด้านการเมือง (Political value) หมายถึงการเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องผูกพันกับเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความสำคัญของชาติ (Bernard M. Feilden, 1998)

ซึ่งมีการกล่าวเสริมโดย Steinberg (1996: 463-464) ได้ให้ความเห็นว่า สิ่งที่มีคุณค่าของเมืองคือ การที่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น การท่องเที่ยว การค้า การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้ภาพลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมมาเป็นตัวเริ่มต้น ซึ่งเป็นการมองประเด็นให้เห็นถึงคุณค่าที่มีอยู่ไม่เพียงแต่ที่เป็นทางกายภาพเท่านั้น

นอกจากนี้ คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมยังมีความเกี่ยวข้องกับความแท้ (Authenticity) ความบูรณภาพ (Integrity) และความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ (Continuity) ซึ่งในรายละเอียดมีดังนี้

- 1) ความแท้ (Authenticity) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในการประเมินแหล่งมรดก เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการให้เหตุผลที่จะพิจารณามรดกนั้นๆ ในเรื่องของ สิ่งปลูกสร้าง ความเก่าแก่ บรรยากาศ ของยุคสมัย ด้วยการอ้างอิงสู่ความสัมพันธ์ของสิ่งที่ปรากฏเป็นอนุสรณ์ในพื้นที่ รวมทั้งวิถีชีวิตที่ทำให้เข้าใจในประวัติศาสตร์ ที่สะท้อนออกมาทางด้านงานศิลปะ การดำรงชีวิตของผู้คน “ความแท้” สามารถทำให้เกิดความเข้าใจในความสำคัญของกระบวนการสร้างสรรค์

ผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญา ที่ทำให้ทราบความจริงของยุคสมัย และสิ่งที่ส่งผลให้เกิดสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา เป็นต้น ในการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งมรดก ความแท้ คือที่สะท้อนปรากฏออกมาโดยที่มีการให้ความสำคัญในสิ่งเกี่ยวกับ โครงสร้างของสิ่งก่อสร้าง ความหลากหลายและความแตกต่างของการใช้ประโยชน์ของช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ และในการทดสอบความแท้ด้านประวัติศาสตร์นั้นจะเน้นที่ความสมบูรณ์ของความดั้งเดิมของสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นหรือผลจากการวิวัฒนาการที่ผ่านมาในขณะที่เดียวกันลักษณะทางความแท้ของแหล่งมรดกนั้นจะวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความแท้ใน 4 ลักษณะของปัจจัยชีวิต ดังนี้คือ

1.1) ความแท้ในเรื่องของการออกแบบ

- หลักฐานที่บ่งบอกความแท้ คือ ความดั้งเดิมทางด้านปัจจัยที่

สำคัญต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนหรือรูปร่างหน้าตาของงานศิลปะ สถาปัตยกรรม วิศวกรรม ประโยชน์ใช้สอยในงานออกแบบที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดก และพื้นที่สภาพแวดล้อมที่ปรากฏออกมาในพื้นที่ประวัติศาสตร์ พื้นที่ตั้ง การออกแบบควรเป็นสิ่งที่อ้างอิงให้ครอบคลุมถึงลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

- เป้าหมายของการรักษา คือ ประเด็นของแนวคิดในการออกแบบ ตามที่ได้แสดงไว้ในเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ประกอบขึ้นในเรื่องความดั้งเดิมทางโครงสร้าง สถาปัตยกรรม ชุมชนเมืองหรือส่วนต่างๆ ของชนบท

- เครื่องมือที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ คือ การอนุรักษ์ การคงไว้ให้เหมือนเดิม การซ่อมแซม การรวบรวมให้เกิดความเข้มแข็ง การปฏิสังขรณ์ ใน โครงสร้างทางประวัติศาสตร์และความกลมกลืนของโครงสร้างใหม่และเก่าที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการออกแบบที่ส่งผลในรูปแบบของประวัติศาสตร์

1.2) ความแท้ในวัสดุ

- หลักฐานที่บ่งบอกความแท้ คือ ความดั้งเดิมของวัสดุที่ก่อสร้างประวัติศาสตร์ทางด้านธรณีวิทยา สิ่งชีวิตที่เป็นสัญลักษณ์ที่มาจากการกระทำที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับร่องรอยของยุค

- เป้าหมายของการรักษา คือ มุ่งประเด็นไปที่วัสดุประวัติศาสตร์ การทำให้เกิดข้อแตกต่างในความใหม่และเก่าของวัสดุ โดยที่ไม่บิดเบือนความเป็นจริงเพื่อให้ผู้ที่พบเห็นได้ข้อมูลที่เป็นจริง หรือควรให้สอดคล้องตามที่ได้มีข้อมูลทางหลักฐานได้อ้างอิงมาของพื้นที่ประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างและเรื่องพื้นที่ประกอบกัน

- เครื่องมือที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ คือ การรักษา และ อนุรักษ์ ความเป็นแก่นแท้ของวัสดุในด้านความสัมพันธ์ต่อยุคปัจจุบัน ของโครงสร้างทางพื้นที่ประวัติศาสตร์เมือง เป็นการรักษาโครงสร้างตัวอาคารที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก และหลีกเลี่ยงการเข้าแทนที่

ของทุกๆ อย่างในพื้นที่ที่มีความเก่าแก่ทางโครงสร้าง โดยมีเงื่อนไขที่ต้องการให้เกิดความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์

1.3) ความแท้ทางด้านฝีมือช่างท้องถิ่น

- หลักฐานที่บ่งบอกความแท้ คือ เนื้อหาที่มีความหมายในการให้ความสำคัญ ต่อ ร่องรอยแห่งสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับ ความดั้งเดิมทางเทคโนโลยีหรือวิธีการสร้างสรรค์ และเทคนิค ของการรักษาโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ประกอบเข้าด้วยกัน

- เป้าหมายของการรักษา คือ มุ่งประเด็นไปที่หลักฐานที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับความดั้งเดิมทางฝีมือในการสร้างสรรค์วัสดุ และระบบโครงสร้าง

- เครื่องมือที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ คือ การอนุรักษ์และการรักษาเกี่ยวกับความดั้งเดิมทางวัสดุ และโครงสร้าง ในการสร้างสรรค์ ที่เกี่ยวกับความกลมกลืนระหว่างการซ่อมแซม และสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นใหม่จนสำเร็จ โดยการใช้ฝีมือช่างท้องถิ่น

1.4) ความแท้ในสภาพแวดล้อมทางบรรยากาศของพื้นที่

- หลักฐานที่บ่งบอกความแท้ คือ สถานที่หรือวิถีทางสภาพแวดล้อมของที่ตั้ง ที่นำไปสู่ ช่วงโครงสร้างทางคาบเวลา สวนประวัติศาสตร์ เรื่องราวหรือวัฒนธรรมทางที่ตั้งคุณค่าทางทิวทัศน์เมืองและกลุ่มทางคุณค่า

- เป้าหมายของการรักษา คือ เพื่อการเก็บแหล่งมรดกในสภาพที่ดั้งเดิมของที่ตั้ง เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางแหล่งที่ตั้งและสภาพแวดล้อมรอบๆ

- เครื่องมือที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ คือ การวางแผนควบคุม หรือการวางแผนอนุรักษ์บริเวณพื้นที่ร่วมกัน (Bernard M. Feilden and Jukka Jokilehto ,1998)

ซึ่งนอกจากความแท้แล้วการพิจารณาแหล่งที่มีความสำคัญทางมรดกนั้นอย่างมากในการคำนึงถึงความสมบูรณ์หรือบูรณภาพของและความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์

2) ความมีบูรณภาพหรือความสมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์ (Integrity)

Integrity หรือ ความมีบูรณภาพหรือความสมบูรณ์ ของพื้นที่ ซึ่งในสหรัฐอเมริกา (Peter D. Shaver,1993) ได้พิจารณาความเป็นของแท้ในลักษณะ บูรณภาพ (Integrity of heritage place) ซึ่งมีการพิจารณาใน 7 ประการ ได้แก่ ที่ตั้ง (Location) รูปแบบหรือการออกแบบ (Design) สภาพแวดล้อม (Setting) วัสดุ (Materials) ฝีมือช่าง (Workmanship) อารมณ์ความรู้สึก (Feeling) และความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ (Association)

3) ความต่อเนื่อง (Continuity)

Continuity หรือความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ เป็นการพิจารณาถึงการมีแหล่งหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นหรือให้สามารถรับรู้ถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ได้เพื่อเป็นการเชื่อมโยงให้เกิดการรับรู้ร่วมกันของคนต่างยุคให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและไม่ทำให้ประวัติศาสตร์ขาดช่วงในการสานต่อความเป็นไปทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เป็นต้น เช่น มีพิพิธภัณฑ์สถานที่ทางศาสนาหรือทำพิธีกรรมร่วมกัน อนุสรณ์สถานหรืออนุสาวรีย์ต่างๆ เป็นต้น (Herbert Stovel, 2002)

เมื่อได้ทราบถึงการพิจารณารอคักที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมแล้วในการอนุรักษ์ชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ได้มีเทคนิควิธีที่นำมาใช้ในการอนุรักษ์ดังที่จะกล่าวในหัวข้อของวิธีการดำเนินการอนุรักษ์ดังนี้

2.1.3 วิธีการดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานและสภาพแวดล้อม

การอนุรักษ์เมือง จะกระทำบริเวณที่เป็นเมืองเก่า ซึ่งมักตั้งอยู่ในเขตชั้นในของเมือง โดยความเป็นจริงไม่อาจจะใช้การอนุรักษ์อย่างเดียวกันได้ เนื่องจากมีลักษณะและองค์ประกอบแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เทคนิควิธีจึงมีได้หลายเทคนิค เช่น Redevelopment, Rehabilitation หรือ Conservation แล้วแต่ความเหมาะสม (เอกสารประกอบการเรียนวิชาทฤษฎีการอนุรักษ์, 2540)

1) (Urban) Renewal หมายถึง กระบวนการ (Process) ที่ใช้กับพื้นที่ขนาดใหญ่ของเมืองให้ตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย หรือหมายถึงการวางแผนพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมาใช้ได้ใหม่ โดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ โดยใช้ในภาษาไทยว่า “การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง”

2) (Urban) Redevelopment คือ กระบวนการซึ่งเกี่ยวข้องกับการสะอาด และ รื้อที่ดินและอาคารที่เสื่อมโทรมลงให้มีโครงสร้างใหม่ทั้งหมด โดยกระทำตามแผนที่ได้เตรียมไว้ซึ่งโครงสร้างใหม่นี้จะมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับโครงสร้างเดิมก่อนที่จะมีการทำใหม่ อาจใช้ภาษาไทยว่า “การรื้อสร้างใหม่” จะเห็นได้ว่า Redevelopment คือ เทคนิคหนึ่งของ Renewal ที่เน้นถึงการรื้อโครงสร้างเก่าออกหมด แล้วสร้างใหม่ขึ้นมาโดยมีความแตกต่างจากโครงสร้างเดิม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรองรับ (Capacity) ให้มีสภาพที่เหมาะสมกับความต้องการในยุคนี้ๆ

3) Rehabilitation คือ กระบวนการที่ปรับปรุงอาคาร หรือ พื้นที่ที่มีการพัฒนามาแต่เดิมซึ่งล้ำสมัยและกำลังเสื่อมสภาพให้สามารถกลับมาใช้ได้ใหม่ได้ หรือ คือการปรับปรุงหรือบูรณะพื้นที่เมืองเดิมที่กำลังเสื่อมโทรมให้กลับมาใช้ได้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจรวมถึงมาตรการต่างๆ ด้วย เช่น มาตรการลดความหนาแน่นของประชากรลง การเวนคืนกลุ่มอาคารและพื้นที่รกร้าง

การซ่อมแซม การบูรณะใหม่ การปรับปรุงสาธารณูปโภค การตัดถนนใหม่ การจัดสร้างสวนสาธารณะ และแม้กระทั่งการล้างทำความสะอาดในพื้นที่ พื้นที่ที่จะใช้เทคนิควิธี Rehabilitation นี้ คือ พื้นที่ที่ยังไม่พร้อมที่จะถูกทุบทิ้งแล้วสร้างใหม่แบบ Redevelopment เพราะโครงสร้างเดิมยังสามารถใช้งานได้อย่างดี เพียงแต่มีสภาพเสื่อมโทรม ล้าสมัย ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างเหมาะสม และมีแนวโน้มที่จะทรุดโทรมลงทุกขณะ

4) Conservation คือ การสงวนรักษา (Preservation) พื้นที่ซึ่งยังมีสภาพดี ในแง่ของการใช้ที่ดินและจำนวนประชากรแต่ต้องการมาตรการป้องกันที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาสภาพอันดีนั้นไว้และอาจต้องการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือบริการสาธารณะ เพื่อยังคงสร้างความมั่นใจให้กับผู้ลงทุนภาคเอกชนในพื้นที่

2.1.4 แนวความคิดเกี่ยวกับมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม

สำหรับมาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมโดยการสร้างแรงจูงใจประกอบด้วย 5 มาตรการคือ มาตรการทางการเงิน การยกย่องและการให้รางวัล การมีส่วนร่วมของประชาชน การฝึกอบรมและการส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์ และการให้การศึกษาแก่ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้ (เอกสารประกอบการสัมมนาการกำหนดแนวทางการสร้างมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมรดกทางวัฒนธรรม. 2543: 8)

1) มาตรการทางการเงิน (Financial Instruments)

มาตรการทางการเงินหมายถึง แรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่หน่วยงานภาครัฐระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่น นำมาใช้เป็นการสร้างแรงจูงใจแก่เจ้าของอาคารในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ คือ 1) เงินช่วยเหลือและเงินให้ยืม (Grant and Loan) และ 2) ระบบภาษี (Taxation)

- เงินช่วยเหลือและเงินให้ยืม (Grant and Loan) แรงจูงใจลักษณะนี้เป็นการให้เงินช่วยเหลือโดยตรงแก่เจ้าของอาคาร เพื่อนำไปซ่อมแซมอาคาร หรือเงินช่วยเหลือจากงบประมาณของรัฐบาลกลางผ่านลงมาให้ราชการส่วนท้องถิ่น

- ระบบภาษี (Taxation) เป็นมาตรการทางการเงินที่สามารถสร้างแรงจูงใจได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นวิธีการที่นิยมอีกประเภทหนึ่ง เนื่องจากการบังคับใช้จะต้องดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ มาตรการทางภาษีที่ใช้กันโดยทั่วไปอาจอยู่ในรูปของการยกเว้นหรือการลดหย่อนภาษี ภาษีที่ได้รับการยกเว้นหรือลดหย่อนได้แก่ ภาษีอาคาร (Property Taxation) โดยการเรียกเก็บภาษีที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเรียกเก็บในอัตราพิเศษซึ่งถูกกว่าอัตราภาษีอาคารทั่วไป จะส่งผลให้เจ้าของอาคารมองเห็นว่า ตนได้รับ

ประโยชน์จากการขึ้นทะเบียนอาคาร นอกจากนี้รัฐยังสามารถควบคุมดูแลการดูแลรักษาและการเปลี่ยนแปลงใดๆที่จะเกิดขึ้นกับอาคารให้เป็นที่ไปตามหลักเกณฑ์ของอาคารที่ขึ้นทะเบียนด้วย

นอกจากนี้ยังมีการลดหย่อนภาษีสำหรับสิทธิผ่อนปรนในการอนุรักษ์ (Tax Deduction for Preservation Easements) เป็นกลยุทธ์การอนุรักษ์ที่เก่าแก่ที่สุดกลยุทธ์หนึ่ง สิทธิตามกฎหมายในการใช้ประโยชน์จากอาคารหรือที่ดินที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ (Historic Preservation Easement) เป็นหลักประกันว่าอาคารหรือที่ดินนั้นจะได้รับการอนุรักษ์ให้คงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็อนุญาตให้เจ้าของอาคารหรือที่ดินยังคงประโยชน์จากอาคาร เช่น พักอาศัย โดยต้องเป็นไปตามเงื่อนไข

ข้อตกลงดังกล่าวส่วนใหญ่เกิดมาจากการที่เจ้าของอาคารหรือที่ดิน บริจาคหรือขายทรัพย์สินของตนให้กับสาธารณะด้วยความสมัครใจ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นองค์กรเอกชนที่ดูแลงานด้านการอนุรักษ์ เช่น The National Trust, UK เจ้าของอาคารหรือบ้านเก่าในอังกฤษ จะบริจาคทรัพย์สินของตนให้อยู่ในความดูแลของ The National Trust ประเทศอังกฤษ เพื่อลดภาระทางด้านภาษี เนื่องจากภาษีที่ปลูกสร้างในอังกฤษมีอัตราที่สูงมาก โดย The National Trust จะอนุญาตให้เจ้าของอาคารหรือที่ดินยังคงพักอาศัยต่อไปได้ แต่จัดแบ่งส่วนที่เปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าชมการถือครองสิทธิ Preservation Easement นี้ จะทำให้เจ้าของอาคารเสียภาษีอาคารหรือที่ดิน ในอัตราที่ต่ำกว่าปกติ จัดเป็นการสร้างแรงจูงใจทางหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นๆได้ แม้จะมีข้อจำกัดก็ตาม

2) การยกย่องและการให้รางวัล

แรงจูงใจลักษณะนี้โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ การให้รางวัลและยกย่องตัวบุคคลและการให้รางวัลแก่สถานที่ การให้รางวัลแก่บุคคลหมายถึงการยกย่องหรือแสดงการยอมรับผู้เชี่ยวชาญ หรือประชาชนในพื้นที่ ซึ่งดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์และพัฒนา อาคารเก่าหรือบริเวณซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุคคลหรือชุมชนอื่นๆ

ในขณะที่การให้รางวัลสถานที่หมายถึงการแสดงการยอมรับและประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้รับรู้ในฐานะที่อาคารหรือสถานที่นั้นได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาแรงจูงใจ ซึ่งจะมีผลในการสร้างแรงบันดาลใจในเชิงการเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์และพัฒนา อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของรางวัลอยู่ที่การได้รับความสนใจจากสาธารณะ (Public attention) ในระดับที่เพียงพอ

3) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์หรือพัฒนาพื้นที่และอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอาจทำได้หลายวิธีได้แก่ 1) การปรึกษาสาธารณะและ 2) กลไกระดับรากหญ้า

3.1) การปรึกษาหารือสาธารณะ (Public Consultation)

กระบวนการนี้จะมีส่วนช่วยผลักดันให้กิจกรรมการอนุรักษ์บรรลุผลสำเร็จ เนื่องจากการช่วยสร้างจิตสำนึกสาธารณะ และเพิ่มแรงสนับสนุนในแผนงาน รวมทั้งอาจช่วยเสริมแนวความคิดและข้อมูลในข้อเสนอโครงการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงความคิดเห็นต่อทางเลือกที่ตนต้องการด้วย กระบวนการนี้สามารถสร้างความน่าเชื่อถือของภาครัฐต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากการได้รับแรงสนับสนุน หลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรึกษาสาธารณะที่ประสบความสำเร็จมีดังนี้

- กระบวนการปรึกษาสาธารณะควรจัดขึ้นแต่เนิ่นๆ ก่อนที่กระบวนการตัดสินใจจะเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ

- เมื่อมีการจัดการปรึกษาสาธารณะจะต้องสร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่ผู้เข้าร่วม โดยการแสดงการต้อนรับอย่างดี มีการเก็บบันทึก ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆอย่างเป็นระบบ มีการทำรายงานซึ่งสรุปข้อคิดเห็นและทางเลือกที่เป็นเสียงส่วนใหญ่โดยไม่เสนอทางเลือกที่เหมาะสมไปให้ล่วงหน้า แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเป็นคนเลือกทางเลือกเอง

3.2) กลไกระดับรากหญ้า (Grassroots Mechanisms)

ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในโลกตะวันตกกลไกระดับรากหญ้าได้รับความนิยมน้อยลงสูงในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ เนื่องจากรายงานด้านการอนุรักษ์บ่อยครั้งมักไม่ได้รับการสนับสนุนในระดับสถาบัน (Institutional Support) อีกทั้งงบประมาณจากส่วนกลางซึ่งจัดสรรลงมายังงานส่วนนี้ก็มีไม่เพียงพอ ส่งผลให้ชุมชนในระดับรากหญ้าลุกขึ้นมามีบทบาทและมีความสำคัญในกิจกรรมด้านการอนุรักษ์มากขึ้นอย่างชัดเจน การทำงานในลักษณะของอาสาสมัคร และทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจะมีบทบาทอย่างมากในอนาคต

4) การฝึกอบรม (Training Programs)

การให้การฝึกอบรมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารถือเป็นมาตรการสร้างแรงจูงใจที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับอีกมาตรการหนึ่ง เนื่องจากมาตรฐานนี้เป็นกิจกรรมที่จะส่งผลทางเศรษฐกิจต่อชุมชนและท้องถิ่น โดยตรงในลักษณะการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น การให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนทักษะเฉพาะด้านแก่กลุ่มคนจะทำให้กิจกรรมการอนุรักษ์ที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกิดขึ้นได้จริง สามารถปลี่ยนแนวความคิด

ที่ว่า “งานด้านการอนุรักษ์มีต้นทุนและค่าใช้จ่ายสูงเกินไป” หรือ “ในปัจจุบันจะหาคนที่ทำงานด้านนี้ได้น้อยเต็มที” ซึ่งบ่อยครั้งเป็นสาเหตุให้ไม่สามารถผลักดันงานอนุรักษ์ให้เกิดเป็นรูปธรรมได้

โครงการฝึกอบรมที่จะมีประสิทธิภาพสูงควรเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกลุ่มคนทุกระดับเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะคนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปที่สนใจเข้าร่วมด้วย นอกจากนี้เนื้อหาการฝึกอบรมควรสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ของแต่ละชุมชน

5) การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชน (Promotion and Public Education)

การส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และให้การศึกษาแก่ชุมชนมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างความสนใจและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์มากกว่าการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์โดยตรง แรงจูงใจประเภทนี้จัดเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสร้างพื้นฐานและทัศนคติตลอดจนมุมมองที่ดีด้านการอนุรักษ์ให้แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

- การทำป้ายอนุสรณ์ (Commemoration) หมายถึง การนำเสนอข้อมูลจำเพาะพื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการให้ความสำคัญ แสดงการระลึกถึงสถานที่รวมทั้งเป็นการให้ข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้มาเยือนด้วย

- การนำเสนอและการแปลความหมาย (Presentation and Interpretation) เทคนิคนี้นิยมนำมาใช้กับอาคารทั่วไปที่ไม่มีคุณค่าเด่นมากแต่ก็จัดอยู่ในเขตที่ควรแก่การอนุรักษ์ เพื่อดึงความสนใจของผู้คนโดยการนำเสนอวิวัฒนาการ ความเป็นมา ความสำคัญในอดีต และการใช้งานในปัจจุบัน รวมทั้งระบุถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล

- การให้การศึกษาแก่ชุมชน (Public Education) จัดเป็นแนวทางที่จะทำให้กระบวนการอนุรักษ์บรรลุผลสำเร็จในระยะยาว เนื่องจากหากชุมชนมีประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่สนใจและมีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินการอนุรักษ์เมื่อมีการริเริ่ม โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีความตั้งใจและมุ่งมั่นให้โครงการนั้นๆ เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง กิจกรรมให้การศึกษาแก่ชุมชน ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของการศึกษาแบบเป็นทางการหรือการศึกษาในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ในโลกของการอนุรักษ์นั้น โอกาสในการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดกระบวนการอนุรักษ์ การจัดทำเอกสารวิชาการ และสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณะเกี่ยวกับแนวคิด วิธีการตลอดจนโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ก็เป็นวิธีการเผยแพร่ที่ดีอย่างหนึ่ง (เอกสารประกอบการสัมมนาระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญ ในการกำหนดแนวทางการสร้างมาตรการและแรงจูงใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม. 2543 : 8)

2.2 แนวคิดหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย

ในการทบทวนวรรณกรรมจะกล่าวถึงข้อสรุปจาก Herbert Stovel, 2002 ซึ่งกล่าวถึงหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชียที่ ICCROM ได้จัดทำขึ้น ซึ่งสรุปข้อพิจารณาได้ 4 ด้าน คือ 1) มีการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อเมือง 2) ด้านคุณลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์ที่ดึงดูดใจบุคคล 3) ด้านกลไกในการพัฒนาเมืองที่ส่งผลกระทบต่อเมืองโดยตรงต่อเมืองประวัติศาสตร์ 4) ด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรม โดยการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับหลักในการพิจารณาเพื่อการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์นั้น จะได้นำเสนอรายละเอียดและความเป็นมาดังนี้

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อเมือง

Herbert Stovel, 2002 ได้กล่าวไว้ว่าการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์เป็นประเด็นที่จะต้องศึกษาจากการรับรู้ถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์จากประชาชนทุกคนในชุมชน โดยประชาชนต้องแสดงความรู้สึกว่าเห็นคุณค่าในความเป็นมาที่สืบทอดกันมา นับร้อยปี จนกระทั่งปัจจุบัน โดยที่คุณค่าด้านความสมบูรณ์ในทางประวัติศาสตร์จะต้องยังคงมีอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีเสน่ห์ดึงดูดใจสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในคุณค่าของสิ่งๆ นั้นได้ และ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ทั้งทาง รูปแบบ วิธีการ หรือระยะเวลาที่ยาวนาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับหลักการพิจารณาเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกไว้เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ หรือเป็นตัวอย่างในการศึกษาหรือประโยชน์ด้านต่างๆ ต่อไป ด้วยข้อจำกัดของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่มาจากสาเหตุของ วิวัฒนาการทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรม ที่กำหนดให้ วิวัฒนาการความเป็นเมืองเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รูปแบบการบริโภคขยายมากขึ้น จนส่งผลให้เกิดลัทธิบริโภคนิยม เกิดภาวะโลกาภิวัตน์ต่างๆ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ทำให้มีการกำหนดขอบเขตการพัฒนาในรูปแบบใหม่ขึ้นมา เพื่อควบคุมและ เพื่อรักษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเอาไว้

ดังนั้นจึงเกิดการหาข้อพิจารณาร่วมกันถึงประเด็นที่ว่าด้วย การสร้างความตระหนักถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ทราบสาเหตุ และหาแนวทางการป้องกัน ซึ่งได้แนวทางตามลำดับ ดังนี้

อันดับหนึ่ง มีการจำกัดอัตราของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีให้มีความแน่นอน มีความต่อเนื่องของช่วงในการสืบทอด เช่น สกulpture หรือการจำกัดเชิงรูปแบบทางงานช่างซึ่งต้องมีความชัดเจน และในเรื่องของการใช้วัสดุหรือควบคุมการใช้เครื่องมือหรือควบคุมวิธีการซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างในแต่ละสกุลช่าง ที่ได้จากการสืบทอดกันมา ให้คงไว้ซึ่ง

เทคนิคเดิม และ มีการนำมาใช้ประโยชน์ทางวัฒนธรรมประเพณี เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายการผลิตที่เป็นระบบอุตสาหกรรมและผลักดันให้เกิดการสร้างสรรค้ชิ้นงานขึ้น โดยเหตุผลในการอนุรักษ์วิธีการทางช่างก็คือเพื่อสงวนไว้ให้เป็นหลักฐานให้อยู่คู่กับการใช้เทคโนโลยีของสมัยก่อนเอาไว้นั่นเอง

อันดับสอง สร้างค่านิยมหรือเผยแพร่วิธีการในการนำอาคารสิ่งก่อสร้างเก่ามาใช้ใหม่ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจขึ้น เป็นการนำทรัพยากรที่มีความเก่าแก่ออกมาใช้ใหม่ให้เกิดมูลค่า โดยเริ่มจากการสร้างค่านิยมร่วมตั้งแต่หัวหน้าครอบครัวเป็นต้นไป เช่นการสืบทอดทางอาชีพตั้งแต่ระดับเครือญาติ หรือการนำสิ่งก่อสร้าง อาคาร หรือวัสดุต่างๆ ที่เป็นมรดกทางกายภาพที่ควรนำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อลดต้นทุนในการก่อสร้างหรือซื้อหามา เป็นการแก้ปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่าย เช่นการนำอาคารมาใช้ใหม่ โดยซ่อมบำรุงภายนอกที่มีลักษณะคล้ายเดิมเพื่อความกลมกลืนและสร้างเสน่ห์

อันดับสาม การสงวนรักษาอาคารหรือสถานที่ที่มีความหมายและมีความทรงจำร่วมกันของชุมชนให้มีสภาพคงเดิม หรือการนำกลับมาใช้ใหม่โดยการซ่อมแซมให้คงเดิม ให้เกิดความเหมาะสม เพื่อให้เห็นความพิเศษของความโบราณเก่าแก่ที่ชัดเจนขึ้น Herbert Stovel ได้อ้างถึงตัวอย่างจาก Rome ที่มีการนำเอาโบสถ์ วิหาร ต่างๆมาใช้เป็นสถานที่ราชการ ต่างๆ รวมถึงการนำเอารูปแบบศิลปะและการก่อสร้างแบบดั้งเดิมมาใช้เป็นแบบในการสร้างอาคารที่เป็นสถานที่สำคัญๆให้มีความกลมกลืนต่อศิลปะเดิม เพื่อรักษาไว้ให้เกิดความโดดเด่นทางเอกลักษณ์ของพื้นที่ขึ้นมา

จากการศึกษาในยุโรป ทำให้ได้ข้อเสนอแนะหรือสิ่งกระตุ้นให้นำแนวทางต่างๆ มาจัดทำเป็นหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ประเมินการจัดการให้เกิดผลที่สามารถบังคับใช้ได้เพื่อให้เกิดเมืองที่สมบูรณ์แบบได้ การหาข้อสรุปให้ได้มาซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลภายในพื้นที่ที่เป็นตัวชี้วัดการสงวนรักษาเมือง มีหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ การจัดการเมืองประวัติศาสตร์ที่คืนนั้นจะต้อง

1) มีการรักษาและสนับสนุนด้านฝีมือช่างท้องถิ่นหรือสกุลช่าง

การจัดการเมืองประวัติศาสตร์ที่คืนนั้นจะต้องเกิดการอนุรักษ์หรือธำรงไว้ซึ่งงานช่าง และทำให้อาชีพที่มีความชำนาญทางการช่างที่เป็นประเพณีหรือมีความเฉพาะตัวของงานช่างมีประสิทธิภาพขึ้น

ประเมินจาก : การดูที่ระดับของประเพณี จารีต ที่มีลักษณะด้านความชำนาญ

ทางช่างฝีมือ มีความสัมพันธ์ในการตอบสนองต่อการดำรงชีพของผู้คนและความโดดเด่นทางคุณค่าที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของวิถีชีวิต และเป็นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของช่วงยุคสมัย

2) การมีแผนหรือผังเมืองที่รักษาไว้ซึ่งเมืองประวัติศาสตร์

ในการจัดการเมืองประวัติศาสตร์จะต้องมีแผนที่นำไปสู่ความพยายามให้เกิดความถี่ถ้วน ทั้งทางวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นทั้งรูปแบบและแผนงานอย่างชัดเจน

ประเมินจาก : การพิจารณาที่ระดับ แผนงานที่นำไปสู่ การวางแผนประเพณีและการออกแบบเชิงพื้นที่ที่มาจากพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และก่อให้เกิดการรักษาไว้ และให้เกิดความเข้าใจ ความหมาย และความสำคัญ เกิดการจ้างงาน การบริการ อาชีพ ให้สามารถดำรงอยู่ในชุมชนอย่างเป็นรูปร่างขึ้น (Herbert Stovel, 2002)

2.2.2 ด้านคุณค่าหรือลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์ที่ดึงดูดใจ

เนื่องจากความสำเร็จในการจัดการเมืองประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา คือนำความเป็นแก่นแท้ของคุณลักษณะที่ดีหรือโดดเด่นที่มีความสมบูรณ์ของพื้นที่ขึ้นมา โดยความแท้เหล่านี้ได้จากการศึกษาจากสิ่งที่น่าสนใจที่รวบรวมมาในส่วนของคุณลักษณะความโดดเด่นทางเอกลักษณ์ของพื้นที่ ความรู้สึกสบาย ความเพียงพอ หรือความสงบ ราบรื่นในการเข้ามาท่องเที่ยว ที่เป็นความรู้สึกของเหล่านักท่องเที่ยว ในด้านความมั่นใจหรือความเชื่อมั่น ในการบริหารจัดการที่เกิดความปลอดภัยในพื้นที่ การสื่อสารต่อประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เช่น ข้อมูลการท่องเที่ยว มนุษย์สัมพันธ์ของผู้คน ความโดดเด่นทางวิถีชีวิต ความน่าเชื่อถือทางหลักฐานต่างๆ ทางประวัติศาสตร์

ดังนั้นคณะกรรมการมรดกโลกจึงได้พัฒนาวิธีการหรือเครื่องมือ เพื่อพิสูจน์การรับรู้ถึงความแท้ และความสมบูรณ์ของพื้นที่ โดยมุ่งประเด็นการพิจารณาไปที่ ลักษณะสภาพที่มีความเหมาะสม โดยวิเคราะห์จากปัจจัยต่างๆ ที่มีความสำคัญของการวิเคราะห์ความแท้ คือ ความดั้งเดิมที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งคุณค่าของมรดก ตามหลักการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ที่ระบุไว้ โดยต้องเป็นที่ยอมรับอย่างชัดเจนในด้านคุณค่าระหว่างวิถีชีวิตกับระเบียบแบบแผนที่กำหนด คือมีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นมรดก เพื่อให้มีอำนาจในการบังคับใช้ทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรม ให้คงไว้ซึ่งภายใต้เงื่อนไขของความสมบูรณ์หรือความมีบูรณภาพ และเกิดการเชื่อมต่อทางประวัติศาสตร์ได้ และรวมถึงการคงความแท้ทางมรดกเอาไว้ซึ่งความแท้สามารถจำแนกออกเป็น เครื่องมือ วิธีการ ลักษณะวัฒนธรรม คุณลักษณะพิเศษที่มีคุณค่าทางมรดกในพื้นที่ที่ชัดเจน ซึ่งเน้นที่การสื่อสารให้ผู้คนรับรู้ถึงคุณค่าที่มี โดยมุ่งไปที่ ความสมบูรณ์หรือบูรณภาพ ความนิยมในการเข้าใจ โดยจะสามารถประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจควบคู่ระหว่างความสุขสบายและการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ ซึ่งการเข้าใจในความแท้ที่นั้นเกี่ยวข้องไปถึง ลักษณะของการออกแบบ, วัสดุ,ฝีมือช่าง และสถานที่ตั้ง และส่วนประกอบของสิ่งที่มีอยู่ในมรดกนั้น ซึ่งจะรวมถึงการฝังอยู่ในจารีตประเพณีและการใช้ประโยชน์หรือบทบาทของมรดก (Herbert Stovel, 2002)

ทั้งนี้การประชุมระหว่างองค์กรมรดกโลกใน Nara เดือนมีนาคม ปี 1999 ได้ใช้เงื่อนไขเกี่ยวกับการทำให้เกิดความมีบูรณะภาพหรือความสมบูรณ์ ดังแนวคิดแผนการปฏิบัติการสำหรับเมืองประวัติศาสตร์ในสภาวะแวดล้อมแบบเอเชีย ซึ่งการประชุมได้กล่าวถึงในเรื่อง การพัฒนาและความมั่นคงของเมืองประวัติศาสตร์ จากการสัมมนาได้ข้อตกลงถึงวัตถุประสงค์หรือแผนงานปฏิบัติการที่เป็นกลุ่มปัจจัยสนับสนุนจะต้องว่าด้วยเรื่อง

- 1) ความมั่นคงทางด้านกิจกรรมมนุษย์ที่มีความต่อเนื่องเพื่อรองรับด้านกายภาพในอนาคต
- 2) การเชื่อมโยงพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์ด้วยการหลอมองค์ประกอบต่างๆ เข้าด้วยกัน
- 3) การแสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงคุณค่าที่เป็นองค์ประกอบห่อหุ้มความเป็นประวัติศาสตร์ไว้เป็นอันดับแรก
- 4) การแสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญในความผันแปรจากฐานถึงฐานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
- 5) ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนา เศรษฐกิจ-สังคม สวัสดิการทางสังคม และการอนุรักษ์ลักษณะทางประวัติศาสตร์

ทั้งสองแนวคิด ด้านความแท้ และสถานะที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ ได้ใช้ตัวชี้วัดในด้านพื้นที่หรือโครงสร้าง, หน้าที่หรือบทบาท, ประเพณี ฯลฯ เพื่อที่จะเก็บรักษา หรือฟื้นฟูปรับปรุงเมืองประวัติศาสตร์ และส่วนประกอบอื่นๆ เช่น ความเคารพในการรักษาเกี่ยวกับโครงสร้าง วิธีการสร้าง ตัวอาคารในเมือง โครงการแผนงาน และระบบต่างๆ การประยุกต์การวิเคราะห์ความแท้เพื่อขับเคลื่อนเมืองประวัติศาสตร์ โดยต้องใส่ใจให้มากขึ้นในเรื่อง วัสดุ การออกแบบ สภาพแวดล้อมจากรากฐาน ให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดคุณภาพของการดำเนินการพัฒนาต่อไป เช่น ในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี และบทบาท ของเมือง

ทั้งนี้และทั้งนั้นสิ่ง ที่กล่าวมาข้างต้น ก็เพื่อสร้างความตระหนักให้มีการพิจารณาถึงความสมบูรณ์ของระบบเมืองให้รองรับและรักษาไว้ซึ่ง ความมีชีวิตชีวาของเมืองประวัติศาสตร์ โดยขณะเดียวกันสิ่งที่ปัจจัยร่วมของ ทั้งสองแนวคิด อาจจะยังไม่พอเพียงที่จะนำไปสู่ความชัดเจนในการชี้วัดตัวการแก้ไขปัญหาเพื่อรักษาความพิเศษหรือลักษณะเฉพาะของพื้นที่หรือการรับรู้ในด้านการแสดงออกต่อการหวงระลึกถึงอดีตในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการพิจารณาถึงสถานะที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์หรือการมีบูรณะภาพ ภายใต้การให้ความสำคัญต่อเอกลักษณ์เมือง คือ ความต่อเนื่อง ซึ่ง Christopher Pound ได้นำประเด็นเรื่องความต่อเนื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมพิจารณาเพื่อพิสูจน์ ให้เห็นปัจจัยทางความต่อเนื่องที่ก่อให้เกิดความแท้ ซึ่งเป็นตัวช่วยแก้ปัญหาและทำให้เกิดความยั่งยืนของเมืองประวัติศาสตร์ โดยพิสูจน์ให้เห็นถึงความสามารถของ

“ความต่อเนื่อง” ในการพัฒนาให้การจัดการนำไปสู่ความสำเร็จได้ คือ จากประสบการณ์ของ Rome ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็นเมืองมรดกโลก ในปี ค.ศ.1980 ที่นำปัจจัยด้านนี้มาใช้ และยึดถือกันมากจนถึงปัจจุบัน และในกรณีเมือง อีเทอร์นอล ที่มีร่องรอยทางอารยธรรมที่มีความสัมพันธ์และต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์กับเมืองใกล้เคียง เป็นต้น

ดังนั้นข้อสรุปที่นำไปสู่การพยายามให้ได้มาซึ่ง ปัจจัยที่มีความสำคัญหรือที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ภายในพื้นที่ ที่นำไปสู่การรับรู้ด้านคุณภาพในเมืองประวัติศาสตร์ โดยวัดระดับความชัดเจนในการทำให้เกิดผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับ ซึ่งในการจัดการเมืองประวัติศาสตร์ที่ดีนั้นจะต้องมีลักษณะดังนี้

1) มีการจัดการที่รักษาความแท้ของเมือง สะท้อนให้เห็นความแท้ทางคุณค่าที่มีความสำคัญทางมรดก

ความแท้ ประเมินจาก : พิจารณาส่งที่เกี่ยวข้องกับ ลักษณะ (การออกแบบ, วัสดุ, สถานที่, ฝีมือช่าง, บทบาท, จาริต) ที่เกี่ยวกับเมืองประวัติศาสตร์

2) จะต้องรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์หรือบูรณภาพของเมือง รักษาไว้ซึ่งคุณภาพทางความสมบูรณ์ในส่วนประกอบของระบบต่างๆ ในตัวมรดก และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ในเมือง

ความสมบูรณ์หรือบูรณภาพ ประเมินจาก : สิ่งที่เป็นความดั้งเดิมไม่บุบสลายหรือเสื่อมไป ของสภาพเมือง และระบบการปฏิบัติการซึ่งอาจมองไปที่สิ่งที่ได้มีการแสดงออกมาหรือสิ่งที่น่าสนใจออกมาให้เห็นทั้งกายภาพและวัฒนธรรมประเพณี

3) ต้องรักษาแหล่งที่มีความสัมพันธ์กับความต่อเนื่องหรือแหล่งที่มีผลกับความเชื่อมต่อของประวัติศาสตร์การรักษาคุณภาพของสถานที่ หรือสิ่งที่เป็นแหล่งที่มาที่มีความสัมพันธ์ทางความต่อเนื่อง

ความต่อเนื่องหรือการเชื่อมต่อ ประเมินจาก : การเชื่อมต่อของ รูปแบบ การออกแบบ แบบแผน วิถีชีวิต จาริต และแบบแผนในการใช้ประโยชน์พื้นที่และตัวมรดก ที่เป็นการแสดงออกมาให้เห็นถึงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ (Herbert Stovel, 2002)

2.2.3 ด้านกลไกในการพัฒนาเมืองที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเมืองประวัติศาสตร์

การได้มาซึ่งข้อพิจารณาด้านกลไกในการพัฒนาเมืองที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเมืองประวัติศาสตร์ของ ICCROM นั้น Herbert Stovel ได้กล่าวถึงตัวอย่างนโยบายและแผนงานของรัฐบาล ของอเมริกา ที่ต้องบริหารจัดการเมืองภายใต้แผนการฟื้นฟูย่านศูนย์กลางการค้าของเมืองตามโครงการของอเมริกาเหนือ ที่วางแผนให้มีการบริหารจัดการเพื่อมุ่งให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจ ประชาชน และผู้ค้าในระบบองค์กร ให้เกิดการเกื้อกูลกัน สามารถพึ่งพาตนเองได้

ด้วยการปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมให้เกิดการตระหนักถึงย่านการค้าที่เคยมีความรุ่งเรืองด้วยการพัฒนาด้านการตลาด การออกแบบ และโอกาสการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ตัวอย่างข้อกำหนดในเรื่องเบื้องต้น คือ การออกแบบสัญลักษณ์หน้าร้านและป้ายสัญลักษณ์ให้มีเอกลักษณ์ทางคุณค่าที่มีความดึงดูดใจและคุณภาพต่อภาพลักษณ์ทางธุรกิจ ซึ่งผลพลอยได้จากแผนหลักในการฟื้นฟูย่านศูนย์กลางการค้าของเมือง คือเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ และประวัติศาสตร์ของชุมชนนับเป็นพื้นฐานในการลงทุนในการพัฒนาเมือง ซึ่งจะเป็นผลตอบแทนในระยะยาวในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาทรุดโทรมทางชุมชน

ทั้งนี้แผนการฟื้นฟูย่านศูนย์กลางการค้าของเมืองที่จะเกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพนั้น วิธีการในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เริ่มจากจุดที่ว่าด้วย การสร้างระบบหรือการทำให้เกิดความหลากหลายของการรวมกลุ่มชุมชน เพื่อให้เกิดอำนาจต่อรองกับภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณา ร่วมเข้ากับเป้าหมายของแผนด้วย โดยทั้งสามประเด็น การพัฒนาเศรษฐกิจ การออกแบบ และการตลาด นี้ โดยเฉพาะในข้อที่สามต้องส่งเสริมให้เกิดความเป็นไปได้ในการเน้นที่จุดทางกายภาพให้สามารถรวมด้านต่างๆ ให้เกิดการรวบรวมชุมชนที่มีความหลากหลายให้สำเร็จ

สำหรับอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งที่ค้นพบในยุโรป เมื่อปี ค.ศ. 1975 ที่กรุง อัมสเตอร์ดัม เป็นการอธิบายถึงเครื่องมือหรือวิธีการที่เกี่ยวกับการประสานการวางแผนในโครงสร้างของเทศบาล คือ การสร้างสรรค์งานด้านการอนุรักษ์มรดกภายในหน่วยงาน ให้เป็นตัวอย่างต่อประชาชน ในการทำให้เกิดความสมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน โดยมีวิธีการในการทำให้เกิดความเข้าใจ ความหมายของความสมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยการสร้างความเชื่อมั่นด้วยการเปิดอภิปรายหาข้อยุติในระดับวงกว้าง รวมถึงการทำให้เกิดความสนใจในคุณค่าของชุมชน การหาระดับที่เหมาะสมและรูปแบบของการดูแลรักษามรดกร่วมกันด้วย

ซึ่งในทั้งสองตัวอย่างและทั้งสองประเด็น ล้วนเป็นส่วนประกอบของวิธีการในการแก้ไขปัญหา ที่รัฐบาลท้องถิ่น ควรนำไปพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการเมืองในระดับพื้นฐาน ในการสนองความต้องการของประชาชนในระดับล่าง เพื่อเกิดการอนุรักษ์มรดกให้เกิดผลสูงสุดทางนโยบาย และระบบเศรษฐกิจที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการอนุรักษ์

ข้อสรุปที่นำไปสู่ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ในกระบวนการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางมรดกเมือง โดยที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดความสัมพันธ์ให้ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับได้อย่างกว้างขวางนั้น เกณฑ์ที่ได้ในการจัดการเมืองประวัติศาสตร์ที่ดีมีดังนี้

1) ต้องมีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ของชุมชน คือ มีความชัดเจนในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการหาข้อตกลงร่วมกัน

- การมีส่วนร่วม ประเมินจาก: ระดับของการให้ความสนใจหรือเข้าร่วมของชุมชน ในการรักษามรดก และลักษณะหรือรูปแบบของการร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องการหาความเหมาะสม

ในการดูแลรักษามรดก (รายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วม ลักษณะการมีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วม มีในหัวข้อที่ 2.3 หน้า 22-28)

2) ต้องมีนโยบายที่ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ คือสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งของการพึ่งพาตนเองได้ เพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

- ความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองได้ ประเมินจาก: แผนงานที่สนองต่อนโยบายการพึ่งพาตนเองได้ และประสิทธิภาพที่ได้บรรลุผลจากวัตถุประสงค์การอนุรักษ์ที่ผ่านมา

3) การวางแผนชุมชนต้องชัดเจนในการนำคุณค่าทางมรดกมาใช้ในการประเมินตามแผนพัฒนาที่วางไว้ และต้องอธิบายให้ได้ว่ามีการนำคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาใช้แก้ปัญหาและสร้างมูลค่าในการพัฒนาชุมชนอย่างไร

- ประเมินจาก : การพิจารณามูลค่าตอบแทนที่ได้รับจากการพัฒนาในรูปแบบการอนุรักษ์ (Herbert Stovel,2002)

2.2.4 ด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรม

การได้มาซึ่งเกณฑ์การพิจารณาการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรม เริ่มจากการที่วิวัฒนาการความเป็นเมืองที่ทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วขาดการควบคุม เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม, ความยากจนมีเพิ่มมากขึ้น และช่องว่างระหว่างความรวยกับความจนมีระยะห่างมากขึ้น ทำให้เกิดเกี่ยวกับวิธีการหรือระบบที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหา จนกระทั่งเกิดข้อตกลงที่ Rio ในปี 1992 ในหัวข้อที่ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้การยอมรับของ Agenda 21 ได้ข้อกำหนดเพื่อความยั่งยืน สำหรับนำมาใช้ในระดับนานาชาติ และรองรับภายในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น โดยมุ่งสนใจเกี่ยวกับขีดจำกัดในการบริโภคทรัพยากร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหรือเกื้อกูลกัน สำหรับการประชุม Agenda 21 เป็นการสนับสนุนให้เกิดความเท่าเทียมจากระดับชาติไปสู่ระดับท้องถิ่น โดยมุ่งประเด็นไปที่ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และผลที่เกิดจากข้อตกลงที่เกี่ยวกับนโยบายในพื้นที่ ดังนั้น Agenda 21 จึงมีความมุ่งหมายในด้าน รูปแบบ ของการปกครองท้องถิ่นแบบยั่งยืน เพื่อให้เกิดผลดีสูงสุดต่อสาธารณะ เช่นเดียวกับองค์กร อื่นๆ อย่าง World Bank

World Bank มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด ในการทำให้เกิดวิธีการที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน และภายใต้ันนโยบายการพัฒนาในช่วงกว่า 5 ปีที่ผ่านมา ได้กล่าวถึงสิ่งที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์มรดกและการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ การอนุรักษ์มรดกภายใต้วิธีการรวมสังคัมเข้าด้วยกัน และการอนุรักษ์ตามแนววิธีการทางการบรรเทาความขาดแคลนหรือความยากแค้น ซึ่งในปัจจุบัน World Bank มีโครงการสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกแบบการรวมตัวกันเป็นองค์กรหรือชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ส่งผลดีทางด้านสังคัม และในสุดท้ายสิ่งที่ปรากฏขึ้นมากใน ยุโรป ตะวันออก ข้าม ไปจนถึงเอเชีย เช่น จีน ได้แสดงให้เห็นถึงความขาดแคลนทางวิธีการสำหรับการ

เตรียมความพร้อมด้านการรองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อตัวมรดก เช่น ภัยจาก ไฟไหม้ แผ่นดินไหว น้ำท่วม เป็นต้น ซึ่งสมควรที่จะต้องได้รับการปรับปรุงในการบริหารจัดการที่มีความเคร่งครัดในการเก็บรักษาเพื่อลดต้นเหตุและผลจากภัยต่างๆ และควรที่จะค้นหาขีดความสามารถในการรองรับของโครงสร้างทางประเพณี ทั้งที่เป็นด้านเทคโนโลยี และการดำเนินการเพื่อลดความเสี่ยงภัยต่างๆ

จากทัศนะทั้งหมดล้วนเน้นถึงการสนับสนุนให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของพลเมืองสำหรับเมืองประวัติศาสตร์ โดยข้อสรุปที่ได้มีความสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของเมือง และสามารถเป็นตัวชี้วัดและนำไปใช้ประโยชน์ได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ซึ่งหลักการจัดการที่ดีมีดังนี้

1) กลไกที่ใช้เพื่อให้เกิดการตัดสินใจหรือหาข้อตกลงของชุมชน คือในชุมชนมีวิธีการหรือเครื่องมือ ภายในอย่างใดที่นำไปสู่การหาข้อตกลงที่เกิดประสิทธิภาพหรือความเข้มแข็งในระดับท้องถิ่น

- ประเมินจาก : วิธีในการหาข้อตกลงร่วมกัน ที่นำไปสู่ความก้าวหน้าในการพัฒนาในระดับท้องถิ่น

2) มีการใช้การอนุรักษ์มรดกเป็นเครื่องมือในการเกื้อกูลสังคม

- ประเมินจาก : นโยบายการอนุรักษ์และโครงการที่สนับสนุนความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม และต้องเกื้อกูลต่อระบบการดำรงชีวิต

3) ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการอนุรักษ์ตกสู่ชุมชนและปัจเจกชน และจะต้องเกิดผลดีที่สุดจากโครงการภายในชุมชนท้องถิ่น

- ประเมินจาก : ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการพัฒนา ที่เป็นการอนุรักษ์ภายในชุมชน ก่อให้เกิดผลต่อภาคเอกชน สาธารณะ และหน่วยงานภายในท้องถิ่น

4) มีแผนในการป้องกันความเสี่ยงต่อการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรม ก็จะต้องก่อให้เกิดความมั่นใจในระดับที่สูงขึ้นในเรื่องความปลอดภัย หรือการเตรียมความพร้อมต่อการประสบกับการเสี่ยงภัยหรือต่อการเสื่อมสลายของมรดก ทั้งในส่วนของหน่วยงาน และหน่วยปฏิบัติการต่างๆ

- ประเมินจาก : ระบบการบริหารจัดการในการประสานนโยบาย รัฐ และ โครงการสำหรับการจัดการเตรียมความพร้อมในเรื่องภัยอันตรายในพื้นที่ต่อการคงอยู่ของมรดก (Herbert Stovel, 2002)

การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนตามแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชียในกรณีชุมชนตลาดเก่าสามชุกนี้ นอกจากจะใช้การพิจารณาการบริหารจัดการตามหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชียแล้วยังพบว่าภายในหลักการบริหารดังกล่าวนี้ยังประกอบ

ไปด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนร่วมด้วยซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการการเมืองในรูปแบบนี้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับการศึกษาลักษณะและระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนจึงได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมในงานวิจัยด้วย ซึ่งในเนื้อหาจะกล่าวถึง คำจำกัดความหรือความหมาย ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ลักษณะหรือวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน ระดับการมีส่วนร่วม และเพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการเสนอแนะที่จะนำมาใช้ให้เกิดการมีส่วนร่วมจึงได้ทบทวนหลักในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม เข้ามาในงานด้วย ซึ่งเนื้อหาและรายละเอียดมีดังนี้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) ในปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) โดยได้รับความสนใจอย่างมากในทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา โดยถือว่าเป็นหนึ่งในหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ ซึ่งกระทำได้โดยการสร้างแนวทางการให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชน และพัฒนาอิสรภาพในการตัดสินใจของประชาชน (เทียมรัตน์ อินทรีย์ อ้างถึง John Stewart .1996)

2.3.1 คำจำกัดความและความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้ในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ทั้งด้านการเมือง การเศรษฐกิจ งานด้านสังคม ชุมชน เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ จึงทำให้เกิดคำนิยามและการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไปบ้างตามมิติต่างๆ ของหลายๆ ท่าน ดังนี้

William Erwin อ้างใน พัฒนพงษ์ เลขา โฆษ (2539:5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับวิทยากรที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อรทัย ก๊กผล อ้างใน พัชรี สีโรรส (2546: 2-2) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ – เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (พัชรี สีโรรส :2546)

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วม วางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

2.3.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

Norman T. Uphoff (1979) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบของการเกิดขึ้นได้ของการมีส่วนร่วมมีปัจจัยพิจารณา คือ ทำไมจึงเกิดการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง หรือมีแนวโน้มลดลง มีรูปแบบเป็นอย่างไร มีการกระจายการมีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน ซึ่งจะประเมินได้จากข้อมูลของบุคคลผู้มิตบทาเป็นผู้มีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็น 2 ข้อ คือ กลุ่ม หรือประเภทของผู้มิตบทาเป็นผู้มีส่วนร่วม และคุณลักษณะของผู้มิตบทาเป็นผู้มีส่วนร่วม

1) กลุ่ม หรือ ประเภทของผู้มิตบทาเป็นผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ประเภท

1.1) บุคคลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ และมีความแตกต่างกันมากในเรื่องการประกอบอาชีพ เช่น ผู้เช่าที่ดิน เจ้าของที่ดิน แรงงานรับจ้าง ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาในการพัฒนาในการต้องพิจารณาถึง เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น ประกอบด้วย

1.2) ผู้นำท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

- ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้มีอิทธิพล ผู้อาวุโส
- ผู้นำองค์กรท้องถิ่น เช่น ผู้นำหอการค้า หัวหน้ากลุ่มอาสาสมัคร
- ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

1.3) เจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ในพื้นที่ในช่วงเวลาหนึ่ง และมีการโอนย้ายส่วนใหญ่จะมีการศึกษา และสถานภาพทางสังคมสูงกว่าคนในท้องถิ่น และเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในการส่งเสริม หรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.4) ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ ส่วนมากแล้วจะเป็นผู้เชี่ยวชาญของแหล่งเงินทุนพัฒนา หรือองค์กร อาสาสมัคร

2) คุณลักษณะภูมิหลังของผู้มิตบทาเป็นผู้มีส่วนร่วม

- อายุและเพศ
- ระดับการศึกษา
- การประกอบอาชีพ
- ระยะเวลาการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
- ความถี่ – ห่าง ของประชาชนกับโครงการในการเข้าร่วมกิจกรรม

- สภาพการถือครองที่ดิน
- สถานภาพในครอบครัว
- สถานภาพในสังคม
- ระดับของรายได้ และแหล่งที่มา

นอกจากนี้ Uphoff ได้ให้ความเห็นว่าปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อาทิเช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทางสังคม สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นจริง กล่าวโดยละเอียด คือ

- 1) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่าง ท้องถิ่นกับภาครัฐส่วนกลาง เมื่อกับชนบท รูปแบบการพัฒนาระดับของเทคโนโลยีในท้องถิ่น รวมทั้งประสบการณ์ และความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) ปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพอากาศ ระยะเวลาฝนตก ฯลฯ
- 3) ปัจจัยทางสังคม อาทิเช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การเป็นอาสาสมัคร การแบ่งชั้นทางสังคม ความขัดแย้งในท้องถิ่น การย้ายถิ่น
  - ปัจจัยทางวัฒนธรรม ค่านิยมในท้องถิ่น บทบาททางเพศ และการแบ่งงาน ทัศนคติ
  - ปัจจัยทางการเมือง การรวมเมือง การกระจายอำนาจภาครัฐ ระบบพรรคการเมือง การเมืองท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น
  - ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น การครอบครองที่ดิน การประกอบอาชีพ ระดับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน การจ้างงาน การคมนาคม รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

โดย Uphoff ได้เสนอไว้ว่า ผลของการมีส่วนร่วมจะวัดได้จากความสามารถในการตัดสินใจ (Empowerment) ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งที่จะเป็นตัวชี้บอกถึงความสามารถในการพัฒนาการมีส่วนร่วม ชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการตัดสินใจได้ในระดับดีพอสมควร การมีส่วนร่วมจะเป็นไปในแนวทางที่ตรงกับความต้องการของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และในกรณีที่ยังต้องพึ่งพาการชี้นำจากภาครัฐ การดำเนินโครงการก็จะปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดโดยภาครัฐ (Norman T. Uphoff :1979)

นอกจากนี้ Beal พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือ ความรู้และความเข้าใจในหลักการของงานหรือโครงการที่จะเข้าไปร่วม และ Goodenough กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นเมื่อพวกเขาเรียนรู้ถึงประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจากการเข้าร่วม หรือการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมอื่นๆ ในด้านต่างๆ

2.3.3 ลักษณะหรือวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ลักษณะหรือวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งไว้ในหลายรูปแบบ ดังนี้ จาก Chapin และ Lee J. Carry (อ้างถึงใน เทียมรัตน์ อินทรีย์ (2542) โดยอ้างจาก อนุภรณ์ (2529:24) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ การเข้าร่วมประชุม (attendance at meeting) ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย (financial contribution) การเข้าเป็นสมาชิก (membership) และการถือตำแหน่งผู้นำ (position of leadership) นอกจากแนวคิดลักษณะการมีส่วนร่วมของ Chapin และ Lee J. Carry แล้ว ในพัชรี สิโรต (2546: 4-7) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมโดยจำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ

1. การรับข้อมูลข่าวสารและการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวมีวัตถุประสงค์เพื่อการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เช่น สื่อทางเอกสาร ข้อเท็จจริง จดหมายข่าว รายงานการศึกษา การจัดทำสื่อวีดิทัศน์ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูล รวมถึง การสื่อสารกับประชาชนทางสื่อมวลชน เช่น วิทยุ การแถลงข่าว การสัมมนาวิชาการ การจัดทัศนศึกษา การนำเสนอ และการชี้แจงข้อมูลในการประชุมของทางการ

2. การมีส่วนร่วม แบบการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นการสื่อสารทางเดียวเป็นส่วนใหญ่ โดยมุ่งรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลต่างๆ จากประชาชน เช่น การสัมภาษณ์บุคคล การสนทนากลุ่มย่อย การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ การสำรวจความคิดเห็น สายด่วนสายตรง และประชาพิจารณ์

3. การมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นการสื่อสารสองทาง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการและประชาชน เช่น เวทีสาธารณะ การพบปะแบบไม่เป็นทางการ การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนแก่ชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดตั้งคณะที่ปรึกษา

อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วลักษณะการมีส่วนร่วมทั้ง 3 รูปแบบมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันและกันเป็นกระบวนการเดียวกัน การให้ข้อมูลแก่ประชาชนและการรับฟังความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของการปรึกษาหารือ การปรึกษาหารือที่ดีย่อมเกิดขึ้นมิได้ถ้าหากปราศจากการให้และการรับข้อมูลจากประชาชนที่ดี

นอกจากนี้ วรรณิกา ชมดี (2524:16) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 ลักษณะดังนี้คือ การมีส่วนร่วมประชุม ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม

2.3.4 ระดับการมีส่วนร่วม

Sherry Arnstein (1969 : 358 - 373) แบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ออกเป็น 8 ระดับ ตั้งแต่การให้อำนาจประชาชน ไปจนถึงไม่มีส่วนร่วมเลย

ระดับของการมีส่วนร่วมจึงอาจเริ่มจากระดับล่างสุด คือการให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ ซึ่งกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย ขึ้นต่อมาคือการมีส่วนร่วมโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด การให้คำปรึกษา ขึ้นต่อจากนั้นคือการที่รัฐและประชาชนร่วมมือกัน เปรียบเสมือนเป็นหุ้นส่วนกัน และในระดับสูงสุดซึ่งเป็นได้ยากที่สุด คือการกระจายอำนาจอย่างยิ่ง การไม่ควบคุมประชาชนซึ่งถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจ (Citizen Control)	}	มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. ตัวแทนเข้าร่วมตัดสินใจ (Delegated Power)		
3. เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา / เกรจาต่อรอง (Partnership)		
4. ร่วมแสดงความคิดเห็น (Placation)	}	มีส่วนร่วมบางส่วน
5. ร่วมให้คำปรึกษา (Consultation)		
6. ร่วมรู้ข้อมูล (Informing)		
7. เข้าร่วมแต่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจแต่เป็นการลดแรงกดดัน (Therapy)	}	ไม่มีส่วนร่วม
8. รัฐเข้าควบคุมแรงกดดัน (Manipulation)		

ที่มา: (Sherry Arnstein (1969) "Ladder of Citizen Participation" Journal of American Institute of Planner, vol 35 No.4 July, pp. 216 – 224)

2.3.5 เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่ชี้วัดถึงมาตรวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีลักษณะอย่างไร ซึ่งพิจารณาจาก ที่ Kasperson และ Breitbank ได้เสนอมาตรวัดระดับของการมีส่วนร่วมไว้ คือ

1) พิจารณาจากความถี่ของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง และมีระยะเวลาของการกระทำที่ยาวนาน

2) พิจารณาจากคุณภาพของการเข้าร่วม โดยพิจารณาจากผลและกระทบของการกระทำ เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถและละความคิดเห็นของผู้อื่น (Kasperson และ Breitbank,1974)

นอกจากนี้ Chapin ยังได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรของชุมชนไว้ดังนี้

- 1) มีความสนใจและเข้าร่วมประชุม ได้แก่ การให้ความสนใจ ติดตามข่าวสารต่างๆ ของส่วนรวมและการเข้าร่วมประชุมเสนอแนะต่างๆ ในที่ประชุมกิจกรรมของส่วนรวม
  - 2) ให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือ เช่น การอุทิศเงิน เวลา ให้แก่ส่วนรวม
  - 3) เข้าเป็นสมาชิกและกรรมการ ได้แก่ การอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของส่วนรวม โดยการสมัครเป็นสมาชิก หรือ เป็นกรรมการของชุมชน
- ซึ่งทั้งหมดนี้ สามารถดูจากลักษณะต่างๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การบริจาคทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ หารเสียสละเวลา แรงกาย การเป็นสมาชิกของคณะกรรมการ หรือเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นๆ โดยตรง (Chapin.1977)

2.3.6 หลักในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ โดยได้มีปรากฏในกฎหมายที่เกี่ยวกับการผังเมืองในประเทศต่างๆ ทั่วไป แม้ในประเทศไทยการมีส่วนร่วมในพระราชบัญญัติการผังเมืองก็มีปรากฏตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ซึ่งมีก่อนที่ปรากฏอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญเสียอีก อย่างไรก็ตามในทวีปยุโรปและอเมริกา การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักวางแผนบางกลุ่มได้กลายเป็นอุปสรรคของการวางแผนและผัง และเห็นว่าเทคนิคที่นิยมใช้ คือ การรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ หรือประชาพิจารณ์ (Public hearings) นั้นสิ้นเปลือง (wasteful) และเปล่าประโยชน์ (Worthless ซึ่งในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน โดยจะเห็นได้จากกรณีของการลดจำนวนครั้งของการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในขั้นตอนของการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมในพระราชบัญญัติการผังเมืองดังได้กล่าวไว้ในหัวข้อ 1.2 และแม้ว่าจะได้มีการพยายามในการประยุกต์ใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ในโครงการที่ให้ความช่วยเหลือโดยองค์กรต่างประเทศ เช่น เยอรมัน แต่หน่วยงานวางแผนเองก็ยังไม่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมมาใช้ในการพัฒนาการวางแผนแต่อย่างใด

เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับการวางแผนและผังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลืองและเปล่าประโยชน์แต่มีความหมายต่อทั้งประชาชน นักวางแผนและผัง และสังคมโดยรวม Burby ได้เสนอว่า การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างได้ผลนั้นขึ้นอยู่กับประเด็นต่างๆ ดังนี้

- วัตถุประสงค์ ได้แก่ การกำหนดจุดประสงค์ของการมีส่วนร่วมว่า คือการให้ข้อมูลข่าวสารทางผังเมืองแก่ประชาชน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องฟังเสียงประชาชน รวมถึงการให้อำนาจ (Empower) แก่ประชาชน โดยการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับแผนและผัง
- เวลา ได้แก่ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่แรก (หมายถึงตั้งแต่ขั้นตอนของการจัดเตรียมผัง) และร่วมอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอน

- กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การขยายกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เข้ามามีส่วนร่วมให้กว้างขวางมากขึ้น
- เทคนิค ได้แก่ การใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมในการให้และรับข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนให้เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน (Dialogue)
- ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การจัดเตรียมข้อมูลให้เข้าใจง่าย ไม่กำกวม และไม่เป็นภาษาทางเทคนิค จนประชาชนไม่เข้าใจหรือไม่รู้เรื่อง

ในขณะที่เดียวกัน Brody และคณะ ก็ได้เพิ่มประเด็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอีกประเด็นคือ การบริหารจัดการ (Administration) ซึ่งได้แก่การจัดทำแผนและจัดเตรียมบุคลากรในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและผังด้วย (Brody and Burby, 2003)

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชียได้ ในประเด็นการพิจารณาด้านกลไกที่ใช้ในการพัฒนาเมืองที่ส่งผลต่อเมืองประวัติศาสตร์ และด้านวิสัยทัศน์การพัฒนาเมืองกับมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งได้กล่าวถึงการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมเข้ามามีใช้ในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังสามารถนำแนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่กล่าวมานี้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อจำกัดต่างๆ จากผลการศึกษา หรือใช้เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาอธิบายวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน นำมาเพื่อใช้ในการศึกษา ความสำคัญในการอนุรักษ์ การประเมินคุณค่าเพื่อทราบปัจจัยในการวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะทางคุณค่าของเมืองตามแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ และเพื่อนำวิธีการและมาตรการในการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์มาใช้ในการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์
2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย นำมาเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยจะทำให้ทราบถึงโอกาสและข้อจำกัดในการบริหารจัดการชุมชนและทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อจะได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการต่อไป
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน นำมาเพื่อใช้ประกอบการพิจารณา

ร่วมกับแนวคิดการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในเอเชีย ในประเด็นที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วม เพื่อที่จะได้ทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และที่จะได้ทราบลักษณะ การมีส่วนร่วม และระดับของหารมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ และจะได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในประเด็นหลักการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมมาใช้ ในการเสนอแนะแนวทางกรณีศึกษาพหุข้อจำกัดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภายใต้แนวความคิดที่กล่าวมาสามารถนำมาแสดงกรอบแนวคิดได้ดังนี้

2.3.7 กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิด